

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 957

מסכת סנהדרין ע' - ע"ו ♦ נגעים י"ד, י' - י"ד, י"ד

בס"ד, ד' תשרי תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ הלואה לצורך הצלת יהודים מן השואה
- ♦ פינוי הריסות בעזרת טרקטור
- ♦ האם אדם חייב למסור את נפשו להצלת הרבים?
- ♦ מסירות נפש עד היכן
- ♦ מכתב הסתרים של בעל ה"חכמת מנוח"

- ♦ הבא להרגך השכם להורגו
- ♦ יש להבדיל בין התגוננות לבין סיוע לזולת
- ♦ ההבדל בין גנב שפרץ למקום ציבורי לבין גנב שפרץ לבית פרטי
- ♦ האורח והגנב צריכים להמנע מחילול שבת
- ♦ חילול שבת על אדם שהכניס את עצמו לסכנה במודע

דבר העורך

חלום ושברו

ראש השנה, שקעה שמשה של שנת תשע"ז.

תקיעות השופר, אשר ביטאו את רעידות הלב, הובילונו ברטט לקראת ראש השנה, יום הדין. ביום זה, כל יהודי מתכנס בתוכו, ממליך על עצמו את מלכו של עולם, מרכין בפניו את ראשו ואת יישונו ובוחר מחדש, היכן טעה ואלו דברים יוכלו היה לעשות בצורה יותר טובה. משהגיע למסקנה כי לו ניתנה לו ההזדמנות היה עושה חלק מן הדברים בצורה אחרת, אם זכה, הוא מוזמן להוכיח את כנותו בשנה הבאה המוענקת לו ממרומים.

לפנינו מכתבו של ילד חמד ממרכז הארץ, אשר נעזר באביו כדי לכתוב את סיפורו המעניין של סבו. זהו סיפור 'פשוט' של יהודי 'רגיל', ללא מתח, דרמה, עלייה, תגלית מרעישה או הפתעה רבת. דווקא משום כך, הוא שובה לב בכנותו, משכנע בפשטותו ומותיר חותם על הלב.

זכיתי לסבא מן הסוג המשובח, 'סבא' במלוא מובן המילה. חיכו ממתקים וכולו מחמדים. בכל עת ובכל שעה הרי הוא מוכן ומזומן לספר מעשיה מרתקת, ולהפליג עמנו, הנכדים, לעולמות אחרים. לפני מספר חודשים, ביקשתי מסבא שיספר לי משהוא על עצמו, בתגובה, הרצינו פניו, הוא הביט למרחוק, התיישב על כורסתו ודאה בזכרונותיו אל ימי ילדותו. **אני** זוכר, סיפר, כשהייתי ילד בגילך, לפני שישים שנה, הפצרתי באבי שיקנה לי גלגליות. הוא קנה, ואני נסעתי עליהן ללא הפוגה, עד שקצתי בהן והנחתין במחסן ככלי שאין בו חפץ. יום לאחר מכן, כבר היתה בקשתי מונחת בפני אופניים. בתגובה, שלף אבי מן המרתף את אופניו, ונתנם לי, בנו מחמדו.

אופניים גדולות היו אלו, והם שירתוני גם בימי נעורי עד אשר חדרה לליבי הכמיהה ל"טוסטוס", לא פחות ולא יותר. חלומי זה לא התגשם במהרה כחלומותי הקודמים, אך לבסוף היה לי טוסטוס. לא היה גבול לגאוותי, לאשרי ולשמחתי. מספר פעמים ניצלתי בנס מנפילות, התהפכויות והחלקות על שמן, ותהילה לא-ל עליון יצאתי ללא פגע. אבי, אמי ורעייתי חרדו לשלומי בכל עת שעליתי על האופנוע, וכאשר זה נגנב אבי הדודע שהוא שולח פרחים לגנב על אשר הצילני מן הטוסטוס...

דף עב/ב קטן הרודף

הבא להרגך השכם להורגו

מצוות "רודף", בה נצטוונו להרוג אדם הרודף אחר רעהו להורגו, ייחודית היא. שכן, ההורג את הרודף לא הציל חיים בכך, שהרי בכל מקרה יינטלו חיי יהודי, או חייו של הרודף או חיי הנרדף, ואם כן, הצלת חיים אין כאן. אלא, שהתורה התירה את דמו של הרודף שמבקש לגרום מיתה, ומי שביכולתו להרוג את הרודף ולא עשה כן, עבר על איסור מן התורה "וענשו גדול מאד כאילו הוא מאבד נפש מישראל" (ספר "החינוך" סוף מצוה ת"ר).

במאמר זה נעסוק ביסודה של מצווה זו, על ידי התבוננות במקרים שבהם אסור להרוג את הרודף!

מבואר בסוגייתנו, כי אם העובר הוציא את ראשו לאוויר העולם, אין להורגו גם כאשר הוא מסכן את חיי אמו, משום "שאינ דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבעו של עולם" (רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"א הל' ט'). היינו, מצוות הריגת הרודף, שעיקרה להציל את המאויים ברצח, אינה יכולה להתקיים במקרה זה, שהרי שניהם רודפים זה את זה, ושניהם מאויימים ברצח, ומניין לנו הזכות להתערב בדבר? (שו"ת "אגרות משה" חו"מ סי' ס"ט). עתה, מוטל עלינו להבין את דברי המאירי שכתב בשם חכמי הדורות, כי אמנם אין אדם רשאי להתערב בנעשה, אך האם עצמה רשאית להרוג את עוברה כדי להציל את חייה! מה פשרה של הפרדה זו בין האם עצמה לאחרים?

טרם נענה על שאלה זו, נתמקד בשאלה דומה. מבואר בגמרא (סנהדרין פב/א), שפנחס אשר הרג את זמרי, קיים בכך מצווה, אף שלא היתה חובה להורגו. לפיכך, פנחס לא נחשב כ"רודף" אשר יש למנוע ממנו את הריגתו של זמרי, שהרי מעשה מצווה הוא עשה. והנה, הגמרא מציינת, כי זמרי עצמו, רשאי היה להרוג את פנחס, ולו היה עושה כן, לא היה הוא נחשב כרוצח! שוב, מוצאים אנו הפרדה בין המאויים ברצח לבין הסובבים אותו. גמרא זו נפסקה גם להלכה וה"בית יוסף" (חו"מ סי' תכ"ה) אף מציין כי הפרדה זו בין זמרי לאחרים "זה פשוט, ולא ניתן ליכתב לרוב פשיטותו". מה בכל זאת ההסבר לכך?

יש להבדיל בין התגוננות לבין סיוע לזולת: כדי לעמוד על טיבה של הפרדה זו, עלינו לעיין כיצד דורשת סוגייתנו את הפסוק (שמות כב/א) "אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת, אין לו דמים". תחילה היא מבארת, כי אדם רשאי להרוג גנב החודר לביתו, שהרי "הבא להורגך השכם להורגו", ולאחר מכן (עמוד ב'), היא מוסיפה דרשה נוספת מפסוק זה, ולפיה כל אדם רשאי גם הוא להרוג את הגנב. מוכח, איפוא, כי קיים הבדל מהותי בין הנרדף לאחרים. היתר התורה - "הבא להורגך השכם להורגו", אינו משום שעל "רודף" הוטל דין מיתה, אלא משום שהתורה נתנה בידי אדם אפשרות להתגונן על חייו ולהסיר כל מכשול המאיים על קיומו. היתר זה לבדו, אינו מאפשר לאחרים להרוג את הרודף, כי עבורם אין זו פעולת התגוננות. לפיכך, הוסיפה

צעילוי נשמת

ורד מעינה ע"ה

בת יבדלחט"א ר' משה חיים הי"ו נלב"ע ח' תשרי תשע"ב

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ד שלמה אלי אוסלקה ז"ל

ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ט' בתשרי תשכ"ו

תנצב"ה

הנוצחה ע"י הר"ד שלמה לוי ומשפ' שיחיו - ת"א

התורה וחידישה כי על הרודף מוטל חיוב מיתה ובגין כך גם אחרים רשאים להורגו. דין "רודף" הוא, איפוא, תוספת שקובעת, כי ה"רודף" חייב מיתה, וכל אדם רשאי ואף חייב להורגו. אמור מעתה - הנרדף רשאי להתגונן, גם כאשר לרודפו אין דין רודף! לפיכך, זמרי רשאי היה להתגונן ולהרוג את פנחס אף שהוא לא היה רודף, והאם רשאית להרוג את וולדה אף שאחרים אינם רשאים לעשות כן, משום שהיא רשאית להתגונן על חייה ("זכרון שמואל" סי' פ"ג).

דף עב/ב בין בחול בין בשבת אין לו דמים

ההבדל בין גנב שפרץ למקום ציבורי לבין גנב שפרץ לבית פרטי

כידוע, מצוות פיקוח נפש זוחה את כל התורה כולה. והנה, מעשה באדם שביום השבת ביקר יהודי חולה וגלמוד. לפתע התעלף החולה וכדי לטפל בו היה צורך להמיס עבורו תרופה מסויימת במים רותחים ולזלפה לפיו. מאחר שבבית החולה לא היו מים חמים, עמד האורח לבשל מים בשבת, אלא שהוא החל להסתפק, שמא עליו לבקש מים חמים בבית השכנים, ולהמנע מחילול שבת מיותר, או שמא, אין הוא חייב לטרוח בעצמו אל השכנים ולהטריחם, אלא הוא רשאי לבשל מים בשבת עבור החולה. הבה נעיין תחילה בסוגייתנו.

אמרה תורה, כי גנב הבא במחתרת כדי לגנוב ממון, רשאי בעל הבית להורגו, משום שיש להניח, שאם בעל הבית יסרב להניח לגנב ליטול את ממונו, יקום הגנב ויהרוג את בעל הבית, ו"הבא להרגך השכם להורגו". בהקשר לכך מבואר בסוגייתנו, כי "אין לו דמים - בין בחול בין בשבת", היינו: התורה מתירה להרוג את הגנב הבא במחתרת גם בשבת, אף על פי שפעולת הריגה נחשבת למלאכה האסורה בשבת.

אלא, שה"משנה ברורה" (סי' שכ"ט ס"ק ט"ז) פוסק על פי חידושו של ה"מגן אברהם" (ס"ק ה'), כי היתר זה אינו אמור אלא לגבי גנב שפרץ למקום ציבורי, משום החשש שמא אחד מן הנוכחים במקום לא יתאפק ויתנגד לגנב, וממילא הרי זה מצב של פיקוח נפש. אולם, אדם יחיד שנמצא במצב זה, מצווה לתת את הממון לגנב ואינו רשאי להורגו, משום שההורג אדם בשבת עובר על שני איסורים שונים, הן על איסור רציחה והן על חילול שבת. מעתה, אמנם התירה התורה להרוג את הגנב, אך אין בכלל זה היתר לחלל את השבת.

האורח והגנב צריכים להמנע מחילול שבת: נשוב כעת לשאלתנו אודות ביטול המים בשבת עבור החולה, ונמצא, כי לכאורה, על פי חידושו של ה"מגן אברהם" עלינו לקבוע כי האורח שבא לבקר את החולה אינו רשאי לבשל מים, אלא הוא חייב להשתמש במים החמים שבבית השכנים. שכן, כפי שמוטל על היהודי למסור את ממונו על מנת להימנע מחילול שבת על ידי הריגת הגנב, כך גם במקרה זה על האורח ליצור מצב, שבו ניתן יהיה להציל את נפשו של החולה ללא חילול שבת.

אכן, זוהי דעתו של הגר"פ אפשטיין זצ"ל. אולם, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (ש"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' ז) כתב כי יש לחלק בין המקרים. שכן, כאשר לפנינו מצב של פיקוח נפש, הרי הותר חילול שבת, ודרישה מן האורח להתאמץ ולבקש מים מן השכנים, כמוה כדרישה להתאמץ כדי לגרום לביטולו של ההיתר שכבר קיים. לעומת זאת, כאשר אדם נתקל בגנב, אין הדבר נחשב כפיקוח נפש אלא אם כן הוא יתנגד למסירת הממון. הווי אומר, על ידי התנגדותו הוא ייצור מצב של פיקוח נפש. מעתה, ביום חול התירה התורה לאדם להתנגד למסור את ממונו, אף שעל ידי כך הוא ייאלץ להרוג את הגנב, משום שהתורה התירה את דמו של הגנב. אולם לגבי חילול שבת, אין הגנב רשאי ליצור מצב של פיקוח נפש.

דף עב/ב לפקח עליו את הגל

חילול שבת על אדם שהכניס את עצמו לסכנה במודע

אחד החיבורים הנודעים בעולם התורה, הוא "קונטרס קבא דקשייתא", שיצא לאור בשנת תרס"ח על ידי רבי יואב יהושע מקינצק, בעל ה"חלקת יואב" זצ"ל. קונטרס זה מכיל מאה ושלוש [כנרמז בשמו - "קבא דקשייתא"] קושיות עצומות בכל מקצועות התורה, אשר לגאון היו תירוצים להן, אך כדי להגדיל את הפלפול בין הלומדים ואת חשקם ללימוד התורה, הוא פרסם את השאלות בלבד (כך כתב בעל ה"כלי חמדה" בהסכמתו לקונטרס "קשות מיושב" ובו תירוצים לקושיות אלו). מאז הופעתו של קונטרס הקושיות ועד עתה, משנסים המוני הלומדים את מותניהם ומנסים לתרץ ולאחרונה, נאספו תשובות רבות שהועלו על ידי הלומדים לדורותיהם ורוכזו בשלושה כרכי ענק, המוכיחים כי תקוותו של המחבר להגדיל תורה ולהאדירה, הגשימה את עצמה.

חלום הטוסטוס נגזר ואת מקומו מילאה ביתר שאת, המכונית. התחלתי בסוסיתא, עבור דרך טרנויט, אופל, סוזוקי ועוד סוגים ומודלים מסוגים שונים, עד שהתרווחתי לי בתא הנהג של רכב מסוג G.M.C. מה אומר, נכדי היקר, ומה אדבר. במשך כל השנים הללו, הפכתי לעבדו של הרכב, מצב בריאותו של ליבי חפץ לתקינות המנוע של הרכב 'שלי', עד... משבר הטקסטיל.

משבר הטקסטיל שהתרגש על ארצנו, לא דילג עלי, והסערה הכלכלית 'שחררה' אותי מהעסק שלי, מהמכוניות שלי, ובעצם מהכל, ולא נשאר לי למה לשאוף כי אם לעוד דף גמרא, ולשיעור דף יומי נוסף. **אתה** מבין, נכדי היקר, אמר לי סבא בעיניי לחות, לשם מה הייתי צריך לעבור את כל הדרך הזו, יכול הייתי מתחילה לחלום על דפי גמרא ולקצר את הדרך...

בימי חייו האדם חווה חלומות רבים, אך עליו לזכור, כי חייו הם החלום הגדול ביותר שממנו יקיץ. איש לא חלם לעולמים, ויש להכין את הצידה שתשמש אותו ביקיצתו מן החלום.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ת"פ: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ע/א אכל מעשר שני בירושלים

דבר והיפוכו

בתוספתא נאמר, כי דין בן סורר ומורה אינו חל בירושלים. בעל ה"משך חכמה" מבאר, כי מאחר שבירושלים נאכל בשר רב, בשר קדשים ובשר שהתקדש בקדושת מעשר שני, אין לשפוט את הנער אם עקב כך הוא אכל בשר ושתי יין בכמות של זליחה וסביאה. אולם, האדמו"ר מגור, בעל ה"בית ישראל" זצ"ל, חולק על כך בספרו, מאחר שלא יתכן כי אכילת מעשר שני תביא את הנער לידי חטא, כי הלא מקרא מלא הוא (דברים יד/כג) "ואכלת לפני ה' אלקיך... למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים". אין זאת, הוא מפרש, אלא שאכילת הקדשים בירושלים תגן על הנער לבל יגיע לידי רציחה... ("מרגליות הים").

דף עא/א אני ראיתיו וישבתי על קברו

מי ישב על קבר אבשלום

בסוגייתנו אומר רבי שמעון, כי בן סורר ומורה "לא היה ולא עתיד להיות", ואילו רבי יונתן אמר "אני ראיתיו, וישבתי על קברו". האם מחלוקת במציאות לפנינו? בהקשר לכך, מציין ה"חתם סופר" (בסוגייתנו ועה"ת) את דברי רבינו בחיי (דברים כא/כא), שהקבר עליו ישב רבי יונתן היה קברו של אבשלום, בנו המורד של דוד המלך.

מעתה, אומר ה"חתם סופר", לא נחלקו התנאים, אלא דבריהם משלמים זה את זה. כי אם אכן היו הורגים בן סורר ומורה, עמי הארצות היו מרננים על משפטי ה', על מה הומת עלם זה שאכל בשר ושתי יין, הלא יתכן שברבות הימים ישנה את דרכו. לפיכך, הערימה התורה תנאים והלכות, אשר נוכח נדירותם, בן סורר ומורה "לא היה ולא עתיד להיות".

בא רבי יונתן והוסיף, כי אכן, אבשלום היה בן סורר ומורה שלא הרגוהו, ולבסוף, כאשר יצא לתרבות רעה, ראו הכל את אמינות תורתנו הקדושה. וזה שאמר, "וישבתי על קברו".

דף עא/א עד שיהו שניהן רוצין

כוחו של שורש רע

חז"ל אומרים הללן (קז/א), שכן סורר ומורה הוא תוצאה של נישואים עם "אשת יפת תואר". בוא וראה, דרש הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, כוחו של שורש רע. הלא בגמרתנו אנו למדים, כי כאשר האם אינה מעוניינת להעמיד את בנה הסורר

בפני בית דין, אין חורצים את דינו כבן סורר ומורה. הוא אומר, שהעמדתו לדין מעידה על אמו, כי היא אשה צדקת גדולה, המוכנה להביא את בנה אהובה לידי מיתה ובלבד שלא יחטא! ועם כל זאת, מאחר שבעת יצירת הולד היא עדיין היתה גיורת מאונס, ואותו אדם כיון לאכול "בשר תמותות" כלשון חז"ל, זהו ה"בן יקר" שלה... ("אזנים לתורה").

דף עא/א אמו שוה לאביו בקול

חינוך כהלכתו

מן הפסוק (דברים כא/כ) "איננו שומע בקלנו", דרשו חז"ל, שעל קולם של האב והאם של בן סורר ומורה להיות זהה, ולאמלא כן, אין לחרוץ את דינו למיתה. דרש הג"ר שמשון רפאל הירש זצ"ל: רק אם היתה להורים מגמה חינוכית אחת, יכולים הם להתנער מן האחריות למעשיו. אולם "אם אין קולם שוה", היינו: אם היו מדברים "בשני קולות" - הקולר למעשיו תלוי בהם... ("מאורה של תורה").

דף עב/ב כאן באב על הבן כאן בן על האב

כרחם אב על בנים

מבואר בסוגייתנו, שרחמי האב על בנו גדולים מרחמי הבן על אביו. וכן דרש רבי ירוחם והרפטיג זצ"ל בעל "עולת ירוחם": הנה, יהודה טען בפני יוסף, כי אם בנימין לא יחזור אל יעקב אביו, יארע אסון ליעקב ככתוב (בראשית מד/לא) "והיה כראותו כי אין הנער ומת". אולם, יהודה לא ציין מאומה בקשר לעשרת בניו של בנימין ומה יארע להם כשיראו כי אין אביהם חוזר...

דף עג/א מונין לרואה את חבריו שהוא טובע בנהר... שהוא חייב להצילו

לימוד תורה - הצלת נפשות!

בסוגייתנו אנו למדים על החובה לפעול למען הצלת הזולת. בספר "שערי אורה" (ח"ב פרשת מטעי) מובא, כי הצלת הזולת אינה מצטמצמת לפעולות מעשיות בלבד, ואף תפילה על אדם

הקושיה הראשונה בקונטרס זה, מתייחסת לסוגייתנו בה נאמר, כי אין מחללים את השבת על גב, שנקבר תחת המחותרת שחפר כדי לחזור לבית מסויים, משום שגב זה הוא "גברא קטילא", היינו, בר מיתה הוא בלאו הכי, שהרי בעל הבית רשאי להורגו, כי "הבא להורגך השכם להורגו". נשאלת השאלה, מאחר שהגב הלכוד תחת ההריסות שוב אינו מאיים על בעל הבית, מדוע, אסור להצילו בשבת?

בין התירוצים הרבים לקושיה זו, בולט תירוצו של רבי ירוחם יהודה לייב פרלמן זצ"ל "הגדול ממינסק" (בשו"ת "אור גדול" סי' א') המחדש, כי אין לחלל שבת לצורך הצלת אדם שהכניס את עצמו לסכנה! לפיכך, אין לחלל את השבת על גב זה שהמיט על עצמו חיוב מיתה עם כניסתו למחתרת. אמנם, "הגדול ממינסק" מסתפק אם חידושו זה תקף להלכה, אך עם זאת הוא כתב "שיש לסייע קצת" לחידושו זה מן המעשה המפורסם על הלל הזקן אשר בערב שבת עלה על גג בית המדרש ונתלה וישב על פי הארובה כדי לשמוע דברי תורה מפי שמעיה ואבטליון, וכאשר גילוהו קפוא תחת השלג הכבד, חיללו עליו את השבת ואמרו "ראוי זה לחלל עליו את השבת" (יומא לה/ב).

לכאורה, מדוע אמרו על הלל הזקן, כי "ראוי זה לחלל עליו את השבת", הרי על כל חולה ראוי לחלל את השבת כדי להצילו? אין זאת, מבאר בעל ה"אור גדול", אלא, משום שהלל הזקן לא הזדרז לרדת מן הגג לפני שהשלג נערם על גופו, ובכך הכניס את עצמו לסכנה, והרי אין מחללין את השבת על אדם שהכניס את עצמו לסכנה. אולם, הלל הזקן ששקע בלימוד תורה וכלל לא הבחין בשלג הכבד, עליו נאמר, כי "ראוי זה לחלל עליו את השבת" שהרי לא מדעת הכניס את עצמו לסכנה.

עיקרו של כלל זה גם מצוי בדברי בעלי התוספות (עירובין ק/א ד"ה "מתן") שכתבו, כי אף על פי שבכל התורה דוחה מצוות עשה את מצוות לא תעשה, אין מצוות עשה שאדם התחייב בה על ידי **פשיעה** דוחה מצוות לא תעשה, משום שהכניס את עצמו למצב זה בכוונה תחילה.

דף עג/א מיטרח ומיגר אגורי

הלוואה לצורך הצלת יהודים מן השואה

בסוגייתנו מבואר, כי ממצוות השבת אבידה למדנו, שחובת האדם להציל את חבריו גדולה היא עד שהוא חייב להוציא ממון עבור זה. ואף אם הניצול עני הוא ולא יוכל להחזיר לו ממון זה, חייב הוא להצילו (רא"ש סי' ב'). האחרונים אף מחדשים שאם המציל אשה בממונו יאמר לה שהוא נותן את הממון לשם קידושיה, יתכן שלא תהא מקודשת אף אם תסכים לכך, מאחר שבלאו הכי הוא מחוייב להוציא ממון זה עבורה ("אבני מילואים" סי' כ"ז ס"ק י"ח ועיי' "חזון איש" קידושין ח/ב שביאר שזהו ספק הגמ' שם).

לאחר שנות השואה התעורר ספק הלכתי מעניין בהקשר להלכה זו. יהודי נכבד הקדיש את כל זמנו ומרצו להצלת יהודים ממלחעות הנאצים ימ"ש. לשם מימון פעילותו הוא לוה סכומי עתק מבני אדם רבים, תוך הבטחה להשיבם בבוא הזמן. לא תמיד ידע העסקן את זהות האנשים שניצלו על ידו, ובמרבית המקרים אף לא היתה בידם פרוטה לפרוטה, ותביעות הנושים השתרגו ועלו על צווארו. היו שביקשו לטעון, כי מאחר שמבואר בסוגייתנו, שיש להוציא ממון כדי להציל את הזולת, הרי שחיובם של מלווי הכספים להפריש ממון לפעולות ההצלה, אינו פחות מחובתו של העסקן, ומשכך, מעולם לא נזקפו הלוואותיהם לחובת העסקן, אלא המלווים קיימו בכך את חובתם כלפי היהודים שהיו זקוקים להצלה. הוא, העסקן, אינו אלא מתווך, ומה לו ולהלוואות אלו! אולם, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" ח"מ ח"ב סי' ס"ג) הוכיח מסוגייתנו, כי על הלווה לפרוע את כל החובות עד לפרוטה האחרונה. בסוגייתנו (א/ע) מבואר, כי **חכמים תקנו**, שאדם פטור מתשלום בגין כלים אשר שיבר במרוצתו כדי להציל את הזולת. לכאורה, מאחר שעל כל יהודי להפריש ממון להצלת הזולת, חייב בעל הכלים להסכים ולמחול על שבירת כליו לצורך פעולת ההצלה, ומה הצורך בתקנה מיוחדת לכך? אין זאת, אלא שחכמים לא קבעו כי ממון יהודי כל העולם הרי הוא כהפקר לעניין הצלת יהודים אחרים. אלא, שיהודי העוסק **בעצמו** בפעולת הצלה, ולשם כך יש צורך בממון, אינו רשאי להפסיק את פעולת ההצלה בעטיו של חסרון הממון, ועליו להוציאו מכיסו [ואחר כך לקבלו מידי הניצול]. אולם, אחרים, אינם **חייבים** להפריש ממון זה. לפיכך, נדרשו חכמים לתקן, כי מכל מקום, אין לשלם עבור כלים שנשברו תוך כדי פעולת הצלה. אולם, ממון שניטל מן הזולת לצורך זה יש להשיבו לידי.

דף עג/א מניין לרואה את חבריו שהוא טובע בנהר... שהוא חייב להצילו

פינוי הריסות בעזרת טרקטור

כאמור בסוגייתנו, חובה על אדם להציל את חבריו. חובת ההצלה מעוררת שאלות שונות. אחת מהן, השכיחה במקרי מפולות, רעידות אדמה, פיגועים ואסונות אחרים רח"ל, היא, אם פעילות

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם! חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

הצלה מותרת גם כאשר היא כרוכה בזירוז מיתתם של אחרים הקבורים בעומק עיי החרבות, כגון, פינוי הריסות בניין כדי לחלץ את הלכודים בו, בעזרת ציוד מכני כבד, כאשר ברור כי על ידי כך תזרוז מיתתם של אחרים.

בהקשר לכך מרבים לצטט את הקדמתו של בעל ה"פני יהושע" לספרו על הש"ס, הכוללת תיאור מרתק ומזעזע אודות הורתו ולידתו של הספר.

לפני יותר ממאתיים שנה, ביום ג' בכסלו תקס"ג, ארע פיצוץ אדיר במצבור גדול של אבק שריפה בעיר לבוב שבגליציה, ובתי אבן גדולים נהרסו עד היסוד. באסון זה נהרגו שלושים ושה יהודים, ביניהם, בתו הקטנה של ה"פני יהושע", אשתו, חמותו ואבי חמותו - ארבעה דורות! בעל ה"פני יהושע" עצמו, בעודו קבור תחת קורות ביתו ורהיטיו נדר, כי "...לא אמנע עצמי מכותלי בית המדרש... וללון בעומקה של הלכה אף לינות הרבה בעניין אחד". והנה, "כמין שביל ממש נעשה לי, ויצאתי בשלום בלי פגע וחבל לא הוה ביי". בתוך דבריו הוא מציין, כי למרבה הצער, פעולות ההצלה גרמו למותם של אחרים, אך לא היתה כל דרך למנוע זאת.

האם אדם חייב למסור את נפשו להצלת הרבים? נידון נוסף קיים בהלכות פיקוח נפש והוא, האם אדם חייב למסור את נפשו להצלת הרבים. בעל ה"אור שמח" מביא ראייה מדברי הקב"ה למשה רבינו, (שמות ד/ט) "לך שב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך". הרי לנו, כי אם היתה נשקפת סכנה לחיי משה, לא היה עליו לשוב למצרים, אף לא לצורך הצלת כלל ישראל ("משך חכמה"). [עיי עוד "מגן אברהם" או"ח סי' קנ"ו וב"העמק שאלה" שאילתא קכ"ט אות ב' שמוכח מרש"י ד"ה "קמ"ל" שחובה לפעול גם אם נגרם צער למציל].

השרוי בסכנה, הרי היא בכלל מצווה זו. הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד מציין (בסוף ההקדמה ל"קובץ שיעורים" ח"א), כי חיזוק לימוד התורה בעת צרה, היא פעולת הצלה, שהמנע ממנה עובר על (ויקרא יט/טז) "לא תעמוד על דם רעך!"

דף עג/א הרוזף אחר חבירו להורגו
הטילוני אל הים

פעם אחת, בעת תפילת המנחה של יום כיפור, פנה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז', לשכנו הגרא"מ שך זצ"ל, אף הוא מראשי הישיבה ושאלו, מי התייר ליונה הנביא לומר לאנשי הספינה (יונה א/יג) "שאנוני והטילוני אל הים", הלא בכך הוא "מאבד עצמו לדעת"?
ענהו הגרא"מ שך זצ"ל:
הלא בשלום היה הסער הגדול, ואם כן הוא היה בכלל "רוזף"..." (ישורון").

דף עז/א וחי בהם

וחי בהם!

אומר היה בעל חידושי הרי"ם זצ"ל, כי בעת עשיית מצווה, על היהודי להכניס בה את כל חיותו עד כלות הנפשו! ("שיח שרפי קדש" ח"א עמ' ק"ג).

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרן פרנץ** ז"ל
ב"ר יוסף זאב ז"ל נלב"ע בעש"ק ז' בתשרי תש"ם
ופרופ' **מנחם צבי קדרי** ז"ל
ב"ר יהושע ז"ל נלב"ע י"ז באב תשע"א
תנצב"ה
הונצחו ע"ד ר' יוסף ור' מיכל פרנץ ומשפ' שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יעקב קאפיל פרידברג** ז"ל
ב"ר מרדכי יהודה ז"ל
נלב"ע ט' תשרי תשע"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו הר"ר **דוב יצחק** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **פרץ שמואל שורץ** ז"ל
ב"ר חיים משה ז"ל נלב"ע ד' בתשרי תשכ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו הר"ר **דב יצחק פרידברג** ומשפ' שיחיו - אנטורפן

לעילוי נשמת

הר"ר **אריה לייב פניגשטיין** ז"ל
ב"ר שאול יצחק ז"ל נלב"ע כ"ה באולול תש"ך
וזוגתו מרת **שושנה דבורה** ע"ה
ב"ר אלטר סטרלצר ז"ל נלב"ע ח' בתשרי תרצ"ו
תנצב"ה
הונצחו ע"י ידידיו
הר"ר **שאול יצחק פניגשטיין** ומשפחתו שיחיו

בס"ד

שנה טובה

**"זכרנו לחיים מלך הפץ בחיים
וכתבנו בספר החיים למענך אלוקים חיים"**

עם פרוס השנה החדשה בה נפתחים שערי רחמים ורצון
שלוחה בזאת ברכתנו, לכל ידידי ורעי מגידי השיעורים
והלומדים ולנדיבים הנכבדים תומכי ה"מאורות":

**שנה טובה ומבורכת, שנת ברכה והצלחה,
בריאות ושמחה שנה בה נהגה בתורתנו בשלווה
וברננה, ותהא ברכת ה' שרויה בכל מעשה ידיכם!**

בברכת כתיבה וחתמה טובה,
הרב חיים דוד קומלסקי

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **רחל** ע"ה בת ר' יעקב ז"ל נלב"ע כ' באייר תש"ע
שמואל פישל ז"ל ב"ר צבי הרטמן שיבדלחט"א אהוב ואוהב הבריות
נלב"ע ד' באב תשע"ז **תנצב"ה**
הונצחו ע"י ר' צבי, תמר ואייל הרטמן שיחיו